

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті висвітлено психолого-педагогічні умови формування готовності студентів до міжкультурного співробітництва в навчально-виховному процесі ВНЗ: ціннісне відношення до іншої культури, мотивація до міжкультурного співробітництва, рефлексія, засвоєння елементів української культури, використання інноваційних освітніх технологій, сприятливий психологічний клімат у групах зі змішаним національним складом.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, готовність, міжкультурне співробітництво, іноземні студенти.

Сучасний етап розвитку світового співтовариства характеризується зростаючою роллю освіти, тенденцією до інтернаціоналізації та інтеграції. Освіта стала одним з найбільш ефективних інструментів впливу в світі, тому конкуренція в питаннях залучення молоді до професійного навчання в університетах світу помітно посилилася. Українські освітні установи активно включаються в конкурентну боротьбу за залучення до себе на навчання іноземних громадян. Про це свідчить і зростання кількості ВНЗ, що надають освітні послуги іноземцям.

Розширення міжнародних зв'язків на межі ХХ і ХХІ ст., світові тенденції глобалізації безпосередньо залежать від нового покоління активної молоді, акумулятором життєвих позицій якої є студентство. Саме студентство – найбільш активна частина суспільства – покликане здійснювати міжкультурну співпрацю з представниками різних національностей. Нетерпимість до інакшості, образу національних почуттів, пригноблення національної гідності особистості, нерозуміння проблем людей, що належать іншим конфесіям, незнання більшістю студентів культури інших народів і невміння підібрати адекватну й коректну форму поведінки і спілкування відносно її представників доводять важливість і необхідність визначення сукупності ефективних психолого-педагогічних умов формування готовності студентської молоді до міжкультурного співробітництва в освітньому середовищі ВНЗ.

В останні роки питанню навчання іноземних громадян присвячено чимало праць. Так, зокрема, в працях А. Суригіна висвітлено теорію навчання нерідною мовою. А. Зінківський, М. Іванова, Т. Капітонова, Н. Пономарьов, В. Попов вивчали психологічні аспекти адаптації іноземних студентів. Докладно досліджували проблему навчання іноземних учнів А. Ареф'єв, Н. Дмитрієв, А. Денисова, Н. Зверєв, О. Ременцов, В. Сластенін. Питанням адаптації до навчального процесу у ВНЗ присвячено праці А. Алєєва, Е. Влазової, С. Фадєєва. Багато праць присвячено проблемам викладання різних дисциплін іноземним студентам (В. Жаров, А. Суменкова, Л. Соколова, С. Цветковський). Т. Колосова вивчає формування комунікативних умінь іно-

земних студентів; питання енопедагогіки й етнопсихології висвітлювали такі дослідники, як Л. Гумільов, Г. Волков, Т. Стефаненко, В. Хотинець та ін.

Проблеми довузівської підготовки іноземних абітурієнтів вивчали А. Аркаченков, Е. Волкова, Н. Зверев, С. Калашникова, Л. Куришева, О. Пімошенко, В. Радіонів, Н. Соковнина, А. Суригін, В. Сурінська та інші.

Метою статті є виявлення психолого-педагогічних умов формування готовності студентів до міжкультурного співробітництва.

Теоретичний аналіз наукових досліджень, а також практична робота дали змогу виділити й обґрунтувати комплекс внутрішніх і зовнішніх психолого-педагогічних умов формування готовності студентів до міжкультурного співробітництва.

До внутрішніх психолого-педагогічних умов учені відносять формування ціннісного відношення до іншої культури на основі етнічної толерантності; наявність у студентів сильної мотивації до міжкультурного співробітництва; розвиток рефлексії власного ставлення до представників іншої культури, до процесу міжкультурного співробітництва.

Зовнішні психолого-педагогічні умови формування готовності до міжкультурного співробітництва включають: засвоєння студентами елементів української культури; застосування інноваційних, розвиваючих освітніх технологій, активних форм навчання і виховання на основі співробітництва і взаєморозуміння; сприятливий психологічний клімат у групах зі змішаним національним складом [3].

Вивчимо вищеназвані групи психолого-педагогічних умов докладніше. Першою внутрішньою психолого-педагогічною умовою є формування ціннісного відношення до іншої культури на основі етнічної толерантності. Формування готовності студентів до міжкультурного співробітництва передбачає тісну міжкультурну взаємодію, загострює питання збереження національної самобутності народів. У зв'язку з цим перед системою вищої професійної освіти постає проблема перетворення культурного різноманіття в засіб пошуку ціннісно-сміслових орієнтирів, які створюють потенціал різних культур, сприяючи "укоріненню" молоді в рідній культурі та її залученню до світової культури. У вирішенні цієї проблеми особливого значення набуває формування у студентів ціннісного відношення до іншої культури як джерела розвитку мислення, моделей поведінки й форм діяльності, що забезпечують самореалізацію і свободу культурного самовизначення, вміння адекватно реагувати на прояви іншої культури, здатність розвивати власну особисту культуру, збагачувати свій духовний світ в умовах міжкультурного співробітництва. При цьому етнічна толерантність, ціннісне ставлення до іншої культури є саме тією основою, без якої неможливо безконфліктне взаємодія українських та іноземних студентів, і, тим більше, їхня міжкультурна співпраця в освітньому просторі ВНЗ.

Другою внутрішньою психолого-педагогічною умовою є наявність у студентів мотивації до міжкультурного співробітництва. Без усвідомленого розуміння студентами необхідності й важливості міжкультурного співробітництва для розвитку і збагачення кожної національної культури не-

можливо їх залучення в ефективну й корисну спільну діяльність. Тільки розуміння того, для чого організовується ця спільна діяльність, яку користь вона несе, допоможе українським і іноземним студентам ставитися до процесу міжкультурного співробітництва з максимальною відповідальністю. При цьому культурна різниця в групах зі змішаним національним складом має визначатися як перевага, як стимул до формування у студентів інтересу, потреби, здібностей розуміти й поважати культурне різноманіття, яке служить основою збагачення загальнолюдської культури, ефективною рушійною силою у вирішенні політичних, економічних, соціальних проблем, а також умовою розвитку всієї людської цивілізації.

Третьою внутрішньою психолого-педагогічною умовою є рефлексія студентами власного ставлення до представників іншої культури й до процесу міжкультурного співробітництва. Рефлексія в педагогіці розуміється як “здатність людини зосередитися на собі самому, аналізувати й оцінювати власну діяльність” [1].

Рефлексія у процесі міжкультурного співробітництва передбачає виявлення можливих труднощів у ході спільної діяльності, помилок і шляхів їх виправлення й коригування, актуалізацію внутрішніх сил його учасників, самоаналіз, можливість діагностувати власні якості і властивості, здатність до самовдосконалення.

Таким чином, для формування рефлексії в процесі міжкультурного співробітництва необхідно організовувати цілеспрямовану спільну діяльність студентів. Дуже важливо, щоб українські й іноземні студенти під керівництвом педагога мали можливість відкрито обговорювати проблеми, конфлікти й помилки, що виникають у ході спільної діяльності, аналізувати причини їх виникнення, пропонувати різні шляхи їх подолання. Тільки у таких бесідах кожен студент як українець, так і іноземець, відчує себе відповідальним за результат спільної справи, зможе оцінити свій особистий внесок у вирішення тих чи інших завдань, зможе проаналізувати власні недоліки й намітити шляхи їх подолання.

Першою зовнішньою психолого-педагогічною умовою є використання інноваційних, розвиваючих освітніх технологій, активних форм навчання і виховання на основі співробітництва і взаєморозуміння.

Навчання, спрямоване лише на отримання готових знань, не може змусити студентів самостійно мислити й направляти їх на пошук рішення проблем. Розвивальне навчання систематизує процес пізнання, дає змогу іноземним студентам швидше інтегруватися в нове соціокультурне, освітнє й мовне середовище українського ВНЗ, розкриває природні можливості студентів, розвиває їх особистісну активність.

Застосування активних методів навчання забезпечує постійну пізнавальну діяльність російських та іноземних студентів, є підґрунтям для формування їх особистісної активності, яка виступає одним з елементів готовності до міжкультурного співробітництва.

Другою зовнішньою психолого-педагогічною умовою є засвоєння іноземними студентами елементів української культури. Основними методами

засвоєння іноземними студентами елементів української культури є методи соціокультурної діяльності, метод організації ситуацій творчого, соціального й міжкультурного співробітництва. Використання цих методів дає змогу розширити рамки міжкультурного співробітництва за рахунок активної участі іноземних студентів в актуальних, соціально та особистісно-значущих заходах; допомагає долучити їх до художньо-творчої позааудиторної роботи, яка розкриває природні задатки, здібності і спонукає щирий інтерес іноземних студентів до української культури. Вищевказані методи допомагають студентам-іноземцям спробувати себе в нових видах творчої діяльності з подальшою самореалізацією в різних сферах українського соціокультурного простору; розширити сферу пізнання навколишнього світу, світу української культури, активного пошуку себе, свого місця в суспільстві.

Третьою зовнішньою умовою є сприятливий психологічний клімат у групах зі змішаним національним складом. У якості характеристик психологічного клімату колективу психологи виділяють: задоволеність членів колективу взаємовідносинами, діяльністю, керівництвом; взаєморозуміння керівників і підлеглих; ступінь участі членів колективу в управлінні й самоврядуванні; згуртованість (навколо цілей діяльності); свідомо дисципліна; продуктивність діяльності [2].

Отже, важливими для всіх членів студентської групи умовами сприятливого психологічного клімату в колективі зі змішаним національним складом включення іноземних студентів у групи є прояв інтолерантності; внутрішній спокій, почуття власної гідності, рівноправність українських і іноземних студентів; особисті й ділові взаємини на основі етнічної толерантності; спільна діяльність з досягнення цілей.

Висновки. Таким чином, формування ціннісного відношення до іншої культури та власного ставлення до її представників неможливе без засвоєння іноземними студентами елементів української культури, а також без ознайомлення і залучення українських студентів до культури студентів-іноземців. Для того, щоб студенти усвідомили необхідність і призначення міжкультурного співробітництва, необхідна спеціально організована педагогічна діяльність, спрямована на розвиток активності особистості студента, його розумових, інтелектуальних і творчих здібностей. Найбільш ефективне формування, розвиток і вдосконалення ці якості отримують у процесі використання активних освітніх методів в умовах розвиваючого навчання.

Створення таких умов у групі зі змішаним національним складом сприяє активності іноземних студентів, сприяє встановленню дружніх взаємин у групі, допомагає формуванню етнічної толерантності, яка, будучи умовою ефективного міжкультурного співробітництва, виступає і його результатом.

Список використаної літератури

1. Гончаренко Л.А. Організація роботи з формування готовності педагогів до діяльності в полікультурному середовищі в системі післядипломної освіти / Л.А. Гончаренко // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 133–137.
2. Янкина Н.Ф. Формирование готовности студента университета к интеркультурной коммуникации : автореф. ... дисс. канд. пед. наук / Н.Ф. Янкина. – Оренбург, 1990. – 19 с.

3. Козак А.В. Формування готовності майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин до міжкультурної комунікації : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / А.В. Козак. – Черкаси, 2012. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2013.

Руденко Н.В. Психолого-педагогические условия формирования готовности иностранных студентов к межкультурному сотрудничеству в образовательной среде

В статье рассматриваются психолого-педагогические условия формирования готовности студентов к межкультурному сотрудничеству в учебно-воспитательном процессе вуза: ценностное отношение к иной культуре, мотивация к межкультурному сотрудничеству, рефлексия, усвоение элементов украинской культуры, использование инновационных образовательных технологий, благоприятный психологический климат в группах со смешанным национальным составом.

Ключевые слова: психолого-педагогические условия, готовность, межкультурное сотрудничество, иностранные студенты.

Rudenko N. Psychological and pedagogical conditions of formation of students' readiness to intercultural cooperation in educational institution

In the article psychological and pedagogical conditions of formation of students' readiness to intercultural cooperation in educational process of high school are considered.

Ukrainian educational institutions are actively involved in the competition for attracting to study foreign nationals in Ukrainian higher education. The expansions of international relations in the XXI th century, the world trend of globalization depend directly on the new generation of active youth, with independent life position – students. They are the most active part of society and intend to carry out cross-cultural cooperation with representatives of various nationalities.

A set of internal and external psychological and pedagogical conditions to form student's readiness to intercultural cooperation in higher education is highlighted and studied.

The internal psychological and pedagogical conditions scientists consider as a formation of valuable relation to a culture of foreign country based on ethnic tolerance, the presence of the students' strong motivation for intercultural cooperation, the development of self-reflective attitude towards representatives of other cultures, the process of cross-cultural cooperation.

External psychological and pedagogical conditions to form students readiness for intercultural cooperation include: helping students to understand the elements of Ukrainian culture; using innovative, developing educational technologies, active forms of learning and education based on cooperation and mutual understanding; favorable psychological climate in the groups of mixed ethnicity.

Considered internal and external psychological and pedagogical conditions of forming foreign students' willingness for intercultural cooperation are interrelated and make a single complex system. Thus, the formation of values to other cultures and their representatives is not possible without foreign students learning the elements of Ukrainian culture, and without familiarizing Ukrainian students with the culture of foreign students. On the other hand, to ensure that students are aware of necessity, functions and purposes of intercultural cooperation a specially organized educational activity with the aim to develop student's personality activity, his/her mental, intellectual and creative abilities is needed. The most effective formation, development and improvement of these qualities are obtained during the use of active educational developing methods.

The creation of such conditions in a group of mixed ethnic nations enable the activity of Ukrainian and foreign students, contributes to the establishment of friendly relations within the group, helps the formation of ethnic tolerance, as a condition for effective cross-cultural cooperation.

Key words: psychological and pedagogical conditions, readiness, intercultural cooperation, foreign students.